

BIBLIOGRAFIA PRACY DOKTORSKIEJ:
WOJCIECH KOSEK,
PIERWOTNY RYT PASCHY W ŚWIETLE
SCHEMATU LITERACKIEGO KSIĘGI WYJŚCIA 1-18

I. Źródła biblijne

Kittel R. (red.), *Biblia Hebraica*, wydanie 10., Stuttgart 1937.

Smith N. H. (red.), ספר תורה נביאים וכתבים, London 1958.

Rahfls A., *Septuaginta* id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes, Stuttgart 1954³. Cytowana jako: Septuaginta.

Biblia hebrajska – znajdujący się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej egzemplarz Biblii hebrajskiej, wydany przez **Korneliusza Adelkinda**, drukowany w oficynie Marka Antoniego Giustinianiego w Wenecji w 1551 r. (sygnatura: Teol. 8549).

Biblia Sacra. Juxta Vulgatam versionem, opracowana przez **R. Grysona**, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1969, 1994.

Biblia Królowej Zofii (Szarospatacka) wraz ze staroczeskim przekładem Biblii, wydana przez **S. Urbańczyk, V. Kyas**. Część I. Genesis, Exodus, Levitikus, Numeri, Wrocław – Warszawa – Kraków 1961. (tekst ten jest wierną transkrypcją wydania fototypicznego Biblii Królowej Zofii z roku 1930)

Biblia łacińsko-polska, czyli Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Podług tekstu łacińskiego Wulgaty, i przekładu polskiego X. Jakuba Wujka T. J. z komentarzem Menochiusza T. J. przelożonym na język polski. Wydanie X. S. Kozłowskiego, Wilno 1861. Tom I obejmuje księgi: Rdz, Wj, Kpł, Lb, Pwt, Joz, Sdz, Rt. Tekst łaciński według wydania rzymskiego z roku 1592, tekst polski X. J. Wujka według pierwszej edycji krakowskiej z roku 1599. Cytowana jako: Biblia łacińsko-polska

Pismo Święte Starego Testamentu w przekładzie polskim o. Jakuba Wujka T. J. Tekst poprawił oraz wstępami i krótkim komentarzem opatrzył ks. Stanisław Styś T. J., wydanie drugie poprawione, Kraków

1956. Cytowane jako: S. Styś (red.), *Pismo Święte ST w przekładzie o. J. Wujka...*

Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r. Transkrypcja typu „B” oryginalnego tekstu z XVI w. i wstępy ks. J. Frankowski, wydanie drugie, Warszawa 1999. Cytowana jako: J. Frankowski (red.), *Biblia w przekładzie ks. J. Wujka...*

Łach S., *Księga Wyjścia. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1964.

Łach S., *Księga Powtórzonego Prawa. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, Poznań – Warszawa 1971.

Łach J., *Księgi Samuela. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz – ekskursy*, Poznań – Warszawa 1973.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami. Opracował zespół tłumaczy pod redakcją ks. M. Petera (Stary Testament), ks. M. Wolniewicza (Nowy Testament), wydanie trzecie, Poznań 1991. Cytowane jako: *Biblia Poznańska*³.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tyńieckich, wydanie czwarte, Poznań 1996. Cytowane jako: *Biblia Tysiąclecia*⁴.

Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmy. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych. Towarzystwo Biblijne w Polsce, wydanie drugie, Warszawa 2001.

Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi. Tłumaczenie: R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1997.

La Bible. Traduction œcuménique de la Bible, Paris 1977.

La Sainte Bible, traduite en français sous la direction de L'École Biblique de Jérusalem, Paris 1956.

Das Alte Testament, Stuttgart 1974 (Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. Katholische Bibelanstalt).

Die Heilige Schrift des Alten Bundes. Vollständige Deutsche Ausgabe, Leipzig 1967.

English standard version, *A new scholarly evangelical translation in the tradition of the ERV, ASV, RSV, NASB,* Wheaton 2001. Wersja elektroniczna z 2001 r. w BibleWorks 6.0.

Holly Bible, New Living Translation, Wheaton 1996. Wersja elektroniczna z 1996 r. w BibleWorks 6.0.

New American Standard Bible with Codes, bez miejsca wydania, 1977. Wersja elektroniczna z 1995 r. w BibleWorks 6.0.

The Holy Bible, American Standard Version, bez miejsca wydania, 1901. Wersja elektroniczna z 1988 r. w BibleWorks 6.0.

The Jerusalem Bible. Popular edition with Abridged Introductions and Notes, London 1974.

The New American Bible with Revised New Testament and Revised Psalms, and with Roman Catholic Deutero–Canon. Washington 1991. Wersja elektroniczna z 1996 r. w BibleWorks 6.0.

The New American Bible. Translated from the Original Languages with Critical Use of All the Ancient Sources by Members of the Catholic Biblical Association of America, Sponsored by the Bishops' Committee of the Confraternity of Christian Doctrine, Wichita, Kansas 1972–1973 edition.

The New King James Version, bez miejsca wydania, 1982 r. Wersja elektroniczna z 1988 r. w BibleWorks 6.0.

Greek Vanvas Bible, bez miejsca wydania, około 1850 r. Wersja elektroniczna dostępna w Internecie (<http://www.onlinebible.org>) i w BibleWorks 6.0.

The Russian Synodal Text of the Bible. Orthodox Synodal Edition, bez miejsca wydania, 1917 r. Wersja elektroniczna z 1996 r. w BibleWorks 6.0.

II. Źródła kościelne

Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*. Tekst polski, wyd. 3, Poznań 1967.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Lempa H. (red.), *Aby lepiej słyszeć słowo Pana, t. II: Biblia w dokumentach Kościoła. Wybór tekstów i komentarz*, Wrocław 1997, w tym:

Papież Leon XIII, Encyklika *Providentissimus Deus. O studiach Pisma Świętego* (1893 rok), s. 19–43.

Papież Pius X, Encyklika *Pascendi Dominici Gregis* (1907 rok), s. 51–55.

Papież Benedykt XV, Encyklika *Spiritus Paraclitus* (1920 rok), s. 67–71.

Papież Pius XII, Encyklika *Divino afflante Spiritu* (1943 rok), s. 89–110.

Papież Jan Paweł II, *Przemówienie Jego Świątobliwości Jana Pawła II na temat interpretacji Biblii w Kościele*, [w:] T. Jelonek (red.), *Z badań nad Biblią (2)*, Kraków 1998, s. 91–103.

Kardynał Joseph Ratzinger, *Przedmowa do Dokumentu Komisji Biblijnej*, [w:] T. Jelonek (red.), *Z badań nad Biblią (2)*, Kraków 1998, s. 104–106.

Joseph Ratzinger – Papież Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu. Część 1. Od chrztu w Jordanie do Przemienienia*, tłum. W. Szymona, Kraków 2007.

Papieska Komisja Biblijna, *Instrukcja Sancta Mater Ecclesia. O historycznej prawdzie Ewangelii* (1964 rok), [w:] H. Lempa (red.), *Aby lepiej słyszeć słowo Pana, t. II: Biblia w dokumentach Kościoła. Wybór tekstów i komentarz*, Wrocław 1997, s. 147–154.

Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele. Tekst studyjny*, [w:] T. Jelonek (red.), *Z badań nad Biblią (2)*, Kraków 1998, s. 89–189.

Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, tłum. R. Rubinkiewicz, Kielce 2002.

Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów, *Lineamenta na XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. Słowo Boże w życiu i misji Kościoła*” (Zgromadzenie odbędzie się od 5 do 26 października 2008 r.) – publikowane w Internecie: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20070427_lineamenta-xii-assembly_pl.html

III. Hagady Paschalne, pisma rabiniczne, encyklopedie żydowskie

הגדה של פסח, Tel–Aviv 1958.

הגדה של פסח *The Passover Haggadah. A faithful English rendering* by A. Regelson, illustrated by Z. Kleinman, New York 1965. Cytowana jako: הגדה של פסח *The Passover Haggadah...by A. Regelson*

הגדה של פסח *Passover Haggadah with a new translation* by Chaim Raphael, New York 1972.

הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח *Hagada na Pesach*. Na język polski przełożył Dyr. Salomon Spitzer, Tel–Aviv 1972.

הגדה של פסח *Hagada. Opowiadania o wyjściu Izraelitów z Egiptu na pierwsze dwa wieczory święta Pesach*. Wydawnictwo Księgarni M. Zalcmana, Wiedeń 1927. Hagada dostępna obecnie w «Bibliofilskiej Edycji Reprintów» jako reprint, wykonany z egzemplarza ze zbiorów prywatnych w drukarni Interdruck GmbH w Lipsku, Warszawa 1991. Cytowana jako: *Hagada, reprint...*

הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח *S pomocí Boží nová pražská pesachová HAGADA s poučným výkladem a v překladu rabi Efraima K. Sidona a s učeným doslovem doktora Bedřicka Noska*, Praga 1996.

הגדה של פסח *Haggada de Pessa'h*, Bruksela 1999.

Pecaric S. (red.), הגדה של פסח *Hagada na Pesach i Pieśń nad Pieśniami*, Kraków 2002.

The Passover Hagadah – anglojęzyczny tekst hagady paschalnej, wydany przez Kehot Publication Society, publikowany przez Chabad Lubavitch w formie elektronicznej w Internecie:

<http://www.sacred-texts.com/jud/hagada.txt>.

Kanofsky J., *Przewodnik Pesachowy Fundacji Ronalda S. Laudera. Pesach 5763 / 2003*, Warszawa 2003.

Bonsirven J., *Textes rabbiniques des deux premiers siècles chrétiens pour servir à l'intelligence du Nouveau Testament*, Roma 1955.

Cohen A., *Talmud. Syntetyczny wykład na temat Talmudu i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, tłum. R. Gromadzka, Warszawa 1995.

Danby H., *The Mishnah, translated from the Hebrew with Introduction and Brief Explanatory Notes*, London 1950, w tym: Tractate Pesachim, s. 136–151.

Ligier L., *Textus Liturgiae Judeorum*, [w:] A. Hänggi, I. Pahl, *Præx Eucharistica: Textus e variis antiquioribus selecti*, Fribourg 1968, s. 1–57, w tym:

– Sédèr Haggadah šèl Pèsah seu ordo narrationis Paschæ: s. 13–34.

Miszna – Pesachim, tłum. R. Marcinkowski, [w:] M. Dziwisz (red.), W. Jaworski, A. Komorowski (wybór tekstów), *Judaizm*, Kraków 1989, s. 165–178.

Pecaric S. (red.), סידור שערי תשובה *Sidur. Modlitewnik żydowski. Szaarej Teszuwa według obyczaju aszkenazyjskiego*, Warszawa 2005.

Vries Philip S. De, *Obrzędy i symbole Żydów*, tłum. A. Borowski, Kraków 1999.

Tomaszewski J., Żbikowski A., *Żydzi w Polsce. Dzieje i kultura. Leksykon*, Warszawa 2001, w tym:

- Piątkowska R., *Hagada*, s. 124,
- Piątkowska R., *Seder*, s. 410.

Rubinkiewicz R. (red.: oprac. i wstępy), *Apokryfy Starego Testamentu*, Warszawa 1999, w tym:

- *Księga Jubileuszów*, tłum. A. Kondracki, s. 262–342.

Unterman A., *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, tłum. O. Zienkiewicz, Warszawa 1998.

Unterman A., *Żydzi. Wiara i życie*, tłum. J. Zabierowski, Łódź 1989.

W Internecie:

- <http://bible.ort.org/books/torahd5>: Tradycja żydowska dziś o Wj 6,3: אָנֹכִי – „Ja objawiłem się...”
- <http://www.sacred-texts.com/jud/t03/psc14.htm>: anglojęzyczny tekst **Talmudu**, zawierający obok tekstu „*Pesachim*” X z Miszny również komentarze do niego (Gemara),
- <http://www.jewishencyklopedia.com>: C. Adler (red.), *The Jewish Encyclopedia* (tom I–XII), New York–London 1901–1906.

IV. Komentarze do Biblii i pism rabinicznych

Alonso Schökel L., Gutierrez G., *Mów wszystko, co ci rozkażę. Aktualność prorocत्व Starego Testamentu*, Kraków 1996.

Alonso Schökel L., *Salvezza e liberazione: Esodo*, Bologna 1997.

Alonso Schökel L., *Nadzieja. Uwierzyć miłości*, tłum. M. Zaręba, Kraków 1998.

Alonso Schökel L., *Treinta Salmos. Poesia y oración*, Madrid 1981.

Auzou G., *Dalla servitù al sevizio. Il libro dell'Esodo*, Bologna 1975.

Blenkinsopp J., *The Pentateuch. An Introduction to the First Five Books of the Bible* (The Anchor Bible Reference Library), New York–London–Toronto–Sydney–Auckland 1992, co w tłumaczeniu:

Blenkinsopp J., *Il Pentateuco. Introduzione ai primi cinque libri dell Bibbia*, Brescia 1996.

Bonfil R., *Haggada de Pasah*, Milano 1962.

Borowski W., *Kantyk Mojżesza i Miriam (Wj 15, 1–21)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 29 (1976), s. 254–259.

Borowski W., *Psalmy. Komentarz biblijno–ascetyczny*, Kraków 1983.

- Boschi B. G.**, *Esodo. Versione – Introduzione – Note Di* (Nuovissima Versione della Bibbia, 2), Roma³ 1986.
- Bright J.**, *The Anchor Bible. Jeremiah*, Garden City–New York 1965.
- Broke G. J.**, *The Book of Jeremiah and its Reception in the Qumran Scrolls*, [w:] A. H. W. Curtis, T. Römer (red.), *The Book of Jeremiah and its Reception*, Leuven 1997, s. 183–205.
- Brzegowy T.**, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Tarnów 1996.
- Buis P.**, *La notion de l'Alliance dans l'Ancien Testament*, Paris 1976.
- Cantalamessa R.**, *Pascha naszego zbawienia. Tradycje paschalne Biblii i pierwotnego Kościoła*, tłum. M. Brzezinka, Kraków 1998.
- Carpenter E.**, *Exodus 18: Its Structure, Style, Motifs and Function in the Book of Exodus*, [w:] E. Carpenter (red.), *A Biblical Itinerary. In Search of Method, Form and Content. Essays in Honour of George W. Coats*, Sheffield 1997, s. 91–108.
- Cassuto U.**, *A commentary on the Book of Exodus*, Jerusalem 1967.
- Chalmers R. S.**, *Who is the Real El? A reconstruction of the Prophet's Polemic in Hosea 12:5a*, „Catholic Biblical Quarterly” 68 (2006), s. 611–630.
- Childs B. S.**, *The Book of Exodus. A Critical Theological Commentary*, Philadelphia 1974.
- Childs B. S.**, *Introduction to the Old Testament as Scripture*, London 1983.
- Childs B. S.**, *Old Testament Theology in Canonical Context*, Philadelphia 1989.
- Childs B. S.**, *Biblical Theology of the Old and New Testament*, London 1992.
- Childs B. S.**, *The Struggle to Understand Isaiah as Christian Scripture*, Grand Rapids, Michigan–Cambridge 2004.
- Chrostowski W.**, *Prorok wobec dziejów. Interpretacje dziejów Izraela w Księdze Ezechiela 16, 20 i 23 oraz ich reinterpretacja w Septuagincie*, Warszawa 1991.
- Chrostowski W.**, *Bohaterowie wiary Starego Testamentu*, Warszawa 1992.
- Chrostowski W.**, *Ogród Eden. Zapoznane świadectwo asyryjskiej diaspory*, Warszawa 1996.

Chrostowski W., *Kościół i Biblia. Katolicka interpretacja Pisma Świętego a egzegeza historyczno-krytyczna*, [w:] W. Chrostowski, H. Witczyk, T. Jelonek, E. Jezierska, J. Kozyra, H. Ordon, B. Poniży (red.), „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich” 4 (2007), s. 221–241.

Chrostowski W., *Czy Adam i Ewa mieli się nie starzeć i nie umierać? Egzegetyczny przyczynek do nauczania o nieśmiertelności pierwszych ludzi*, [w:] R. Bogacz, W. Chrostowski (red.), *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 11), Warszawa 2007, s. 151–179.

Clines D. J. A., *The Theme of the Pentateuch* (Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series, 10, second edition), Sheffield 1997.

Clines D. J. A., *What Does Eve Do to Help? and Other Readerly Questions to the Old Testament* (Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series, 94), Sheffield 1990.

Cortese E., *Ezechiele* (Nuovissima Versione della Bibbia, 27), Roma³ 1981.

Curtis A. H. W., Römer T. (red.), *The Book of Jeremiah and its Reception*, Leuven 1997.

Dahood M., *The Anchor Bible. Psalms II (51–100)*, Garden City–New York 1968.

Drozd J., *Ostatnia Wieczerza nową Paschą*, Katowice 1977.

Dziadosz D., *Przejście przez morze – aktywna obecność Boga kreująca Izrael (Wj 13,17–14,31)*, „Verbum Vitae” 6 (2004), s. 71–92.

Eichrodt W., *Der Prophet Ezechiel 19–48*, Göttingen 1966.

Eichrodt W., *Theology of the Old Testament*, vol. I i II, tłum. J. A. Baker, Philadelphia 1961 (vol. 1), 1967 (vol. 2).

Eynde V. Den, *Keeping God’s Sabbath: אָנֶה and בְּרִית* (Exod 31,12–17), [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 501–511.

Fedorowicz S., *Typologia biblijna według Jeana Daniélou*, „Polonia Sacra” 6 / 50 (2000), s. 69–89.

Finkestein L., *Pre-Maccabean Documents in the Passover Haggadah*, „The Harvard Theological Review” 35/4 (1942), s. 291–332.

- Fischer G.**, *Das Schilfmeerlied Exodus 15 in seinem Kontext*, „Biblica” 77 (1996) s. 32–47.
- Fischer G.**, *Exodus 1–15 – eine Erzählung*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 149–178.
- Fohrer G.**, *Ezechiel* (Handbuch zum Alten Testament), Tübingen 1996.
- Frolov S.** *The Hero as Bloody Bridegroom: On the Meaning and Origin of Exodus 4,26*, „Biblica” 77 (1996) s. 520–523.
- Galbiati E.**, *La struttura letteraria dell’Esodo*, Alba 1956.
- Girard M.**, *Les Psaumes. Analyse structurelle et interprétation*, Montreal–Paris 1984.
- Gowan D. E.**, *Theology In Exodus: Biblical Theology In the Form of a Commentary*, 1994.
- Greenberg M.**, *Ezekiel, 1–20. A New Translation with Introduction and Commentary*, Garden City–New York 1983.
- Haag H.**, *Vom alten zum neuen Pascha. Geschichte und Theologie des Osterfestes* (Stuttgarter Bibel–Studien, 49), Stuttgart 1971
- Hałas S.**, *Przemiana pustyni przez wodę u Iz 40–55*, „Polonia Sacra” 1 / 45 (1997), s. 47–60.
- Hałas S.**, *Ezechielowa rzeka wyptywająca ze Świątyni (r. 47). Aspekt geograficzny i budowa literacka*, „Polonia Sacra” 3/47 (1998), s. 43–59.
- Hałas S.**, *Pustynia miejscem próby i spotkania z Bogiem. Wybrane zagadnienia biblijnej teologii pustyni*, Kraków 1999.
- Hendel R.**, *The Exodus in Biblical Memory*, „Journal of Biblical Literature” 120/4 (2001), s. 601–622.
- Hermann S.**, *Israels Aufenthalt in Ägypten*, Stuttgart 1970.
- Hertog C. D.**, *The Prophetic Dimension of the Divine Name: On Exodus 3:14a and Its Context*, „Catholic Biblical Quarterly” 64 (2002), s. 213–228.
- Hieke T.**, *Der Exodus in Psalm 80. Geschichtopik on den Psalmen*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 551–558.

- Hoffmeier J. K.**, *The Arm of God Versus the Arm of Pharaoh in the Exodus Narratives*, „Biblica” 67 (1986), s. 378–387.
- Hoffmeier J. K.**, *Israel in Egypt. The Evidence for the Authenticity of the Exodus Tradition*, New York–Oxford 1997.
- Homerski J.**, *Wstęp do Księgi Ezechiela*, [w:] *Biblia Poznańska*³, t. 3, s. 389–393.
- Isbell Ch.**, *Exodus 1–2 in the Context of Exodus 1–14. Story Lines and Key Words*, [w:] *Art and Meaning. Rhetoric of Biblical Literature*, Sheffield 1982.
- Jacob B.**, *The second Book of the Bible: Exodus*, translated with an introduction by W. Jacob in association with E. Yaakov, Hoboken 1992.
- Jankowski A.**, *Biblijna teologia przymierza*, Katowice 1985.
- Jankowski A.**, *Aniołowie wobec Chrystusa*, Kraków 2002, s. 45.
- Jakubiec Cz.**, *Stare i Nowe Przymierze. Biblia i Ewangelia*, Warszawa 1961.
- Jelonek T.**, *Biblijne pojęcie przymierza*, „Polonia Sacra” 16 / 60 (2005), s. 181–197
- Jelonek T.**, *Prorocy Starego Testamentu*, Kraków 1993.
- Jelonek T.**, *Mistyka żydowska i chasydyzm. Wprowadzenie do wykładu monograficznego w roku akademickim 2000/2001. Skrypt dla studentów Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (maszynopis)*, Kraków 2000.
- Jelonek T.**, *Od Zoharu do Chasydów polskich. Wykład monograficzny w II semestrze roku akademickiego 2001/2002. Skrypt dla studentów Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (maszynopis)*, Kraków 2002.
- Jelonek T.**, *Medytacje przed Menorą. Specyficzny wykład historii Izraela. Część II*, [w:] T. Jelonek (red.), *Z badań nad Biblią* (4), Kraków 2002, s. 69–163.
- Jelonek T.**, *Księgi historyczne Starego Testamentu*, Kraków 2006.
- Jelonek T.**, *Biblijna teologia kapłaństwa*, Kraków 2006.
- Jelonek T.**, *Projekt wykładu teologii biblijnej*, [w:] W. Chrostowski, H. Witczyk, T. Jelonek, E. Jezierska, J. Kozyra, H. Ordon, B. Poniży (red.), „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich” 4 (2007), s. 261–271.

Johnstone W., *From the Sea to the Mountain. Exodus 15,22–19,2: A Case–Study in Editorial Techniques*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 245–263.

Kaiser W. C. Jr., Davids P. H., Bruce F. F., Brauch M. T., *Hard saying of the Bible*, Downers Grove–Illinois 1996.

Kantor M., *Struktury dośrodkowe i odśrodkowe w poezji biblijnej (Ps 120–134)*, Kraków 1988.

Koch K., *Der Spruch «Sein Blut bleibe auf seinem Haupt»*, „Vetus Testamentum” 12 (1962), s. 396–416.

Kohler K., *The Yemen Haggadah*, „The American Journal of Semitic Languages and Literatures”, vol. 13, No. 3 (1897), s. 234–239.

Kokot M., *Obłok w Starym Testamencie jako znak zbawczej mocy Boga działającej w historii Izraela*, „Seminare” (1981), s. 1–22.

Kraus S., *The Word „Ger” in the Bible and its Implications*, „Jewish Bible Quarterly” 34/4 (2006), s. 265–270.

Kręcidło J., *„Piotrze, czy miłujesz mnie ponad wszystko?” Propozycja alternatywnej interpretacji πλέον τούτων w J 21,15*, [w:] R. Bogacz, W. Chrostowski (red.), *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 11), Warszawa 2007, s. 315–329.

Kuśmirek A., *«I niosłem was na skrzydłach orlich» (Wj 19,4) – metafora w tłumaczeniach targumicznych*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 57 (2004), s. 85–90.

Kuśmirek A., *Interpretacja tradycji o „potworach morskich” (Rdz 1,21) w targumach*, [w:] R. Bogacz, W. Chrostowski (red.), *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 11), Warszawa 2007, s. 343–350.

Kudasiewicz J., *Historia i teologia przymierza*, [w:] *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki*, Lublin 1975.

Lemański J., *Pięcioksiąg dzisiaj*, Kielce 2002.

Lemański J., *Mojżesz – pośrednik Słowa Bożego (Wj 20,18–21)*, „Verbum Vitae” 7 (2005), s. 15–29.

- Lemmelijn B.**, Setting and Function of Exod 11,1–10 in the Exodus Narrative, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 443–460.
- Lohfink N.**, «*I am Yahweh, your Physician*» (Exodus 15:26). *God, Society and Human Health in Postexilic Revision of Pentateuch (Exod. 15:2b, 26)*, [w:] N. Lohfink, *Theology of Pentateuch. Themes of the Priestly Narrative and Deuteronomy*, Edinburgh 1994, s. 35–95.
- Lust J.**, *Exodus 6,2–8 and Ezekiel*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction – reception – interpretation*, Leuven 1996, s. 209–224.
- Łach S.**, *Oblubieniec krwi w Wj 4,24–26*, [w:] S. Łach, *Księga Wyjścia. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań 1964, s. 313–315.
- McCarter P. K.**, *Exodus*, [w:] J. L. Mays (general editor), *Harper's Bible Commentary*, New York 1988, s. 129–156.
- McCarthy D. J.**, *Moses' Dealings with Pharaoh: Ex 7,8–10,27*, „Catholic Biblical Quarterly” 27 (1965), s. 336–341.
- McCarthy D. J.**, *Plagues and the Sea of Reeds: Exodus 5–14*, „Journal of Biblical Literature,” 85 (1966), s. 137–158.
- Mann T. W.**, *The Pillar of Cloud in the Red Sea Narrative*, „Journal of Biblical Literature” 90 (1971), s. 29–30.
- Marcinkowski R.**, *Miszna – Seder Moed. Skrypt dla studentów hebraistyki. Uniwersytet Warszawski*, Warszawa 1995.
- Mendenhall G. E.**, *Covenant forms in Israelite tradition*, „Biblical Archaeologist” 17 (1954), s. 50–75.
- Mendenhall G. E.**, *Law and Covenant in Israel and the Ancient Near East*, Pittsburg 1953, ²1966.
- Meynet R.**, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, tłum. K. Łukowicz, T. Kot, Kraków 2001.
- Mikucki P.**, *Święta Religijne dawnej Palestyny w pismach żydowskich i esseńskich*, „Przegląd Orientalistyczny” 1999, nr 3/4, s. 239–247.
- Morris L.**, *The Passover in Rabbinic Literature*, „Australian Biblical Review”, 4 (1954–1955), s. 57–76.

- Musielak J. M.**, *Obraz Paschy w różnych okresach historycznych*, [w:] W. Chrostowski (red.), *Duch i Oblubienica mówią: przyjdź. Księga pamiątkowa dla O. Prof. A. Jankowskiego w 85. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 5), Warszawa 2001, s. 281–298.
- Nawrot J.**, *Teofaniczna prezentacja Boga w spotkaniu z Mojżeszem (Wj 3,1–6)*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 10 (2001), s. 21–40.
- Nawrot J.**, *Zapowiedź misji w mocy (Wj 3, 7–12)*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 11 (2001), s. 7–20.
- Nicholson E. W.**, *Exodus and Sinai in History and Tradition*, Oxford 1973.
- Noth M.**, *Überlieferungsgeschichte des Pentateuch*, Stuttgart 1948.
- Noth M.**, *Das zweite Buch Mose. Exodus*, Göttingen 1958.
- Noth M.**, *The Old Testament Library. Exodus. A Commentary*, tłum. J. S. Bowden, Philadelphia 1962.
- Noth M.**, *A History of Pentateuchal Traditions*, Atlanta 1981.
- Oblath M. D.**, *Of Pharaohs and Kings – Whence the Exodus?*, „Journal for the Study of the Old Testament” 87 (2000), s. 23–42.
- O’Connell K. G.**, *Exodus*, [w:] P. J. Achtemeier (general editor), *Harper’s Bible Dictionary*, New York 1985, s. 288–291.
- Otto E.**, *Nachpriesterschriftliche Pentateuchredaktion im Buch Exodus*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 61–111.
- Owens J. E.**, *Book Reviews: George W. Coats, Exodus 1–18 (FOTL 2A; Grand Rapids/Cambridge: Eerdmans, 1999)*, „Catholic Biblical Quarterly” 62/1 (2000)
- Peels H.**, *On the Wings of the Eagle (Dn 32,11) – An Old Misunderstanding*, „Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft” 106 (1994), s. 300–303.
- Phillips A., Phillips L.**, *The Origin of ‘I am’ in Exodus 3.14*, „Journal for the Study of the Old Testament” 78 (1998), s. 81–84.
- Plastaras J.**, *The God of Exodus. The Theology of the Exodus Narratives*, Milwaukee 1966, co w tłumaczeniach:
- Plastaras J.**, *Und Rettet Sie aus Ägypten*, Stuttgart 1970.
- Plastaras J.**, *Il Dio dell’Esodo*, Torino 1976.
- Poniży B.**, *Manna w tradycjach biblijnych*, „Studia Thologica Varsaviensia” 26 (1988), s. 96–116.

- Poniży B.**, *Reinterpretacja Wyjścia Izraelitów z Egiptu w ujęciu Księgi Mądrości*, Poznań 1991².
- Poniży B.**, *Księga Mądrości. Od egzegezy do teologii*, Poznań 2000.
- Poniży B.**, *Motyw Wyjścia w Biblii: od historii do teologii* (seria: Biblioteka pomocy naukowych, 21), Poznań 2001.
- Potocki S.**, *Misterium Paschy Starego Testamentu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41 (1988), s. 274–286.
- Propp H. C.**, *The Anchor Bible. Exodus 1–18. A new translation with Introduction and Commentary*, New York 1999.
- Regt L. J. De**, *Aspects of the Syntax And Rhetoric of Participant Reference in Exodus*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 515–522.
- Renaud B.**, *La figure prophétique de Moïse en Exode 3,1–4,17*, „Revue Biblique” 93 (1986), s. 510–534.
- Rendtorff R.**, *Some Reflections on the Canonical Moses: Moses and Abraham*, [w:] E. Carpenter (red.), *A Biblical Itinerary. In Search of Method, Form and Content. Essays in Honour of George W. Coats*, Sheffield 1997, s. 11–19.
- Richter H.–F.**, *Gab es einen »Blutbräutigam«? Erwägungen zu Ex 4,24–26*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 433–441.
- Robinson B. P.**, *Moses at the Burning Bush*, „Journal for the Study of the Old Testament” 75 (1997), s. 107–122.
- Scharbert J.**, *Exodus* (Die Neue Echter Bibel. Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung, 24), Würzburg 1989.
- Simian–Yofre H.**, *Exodo en Deuterisaias*, „Biblica” 61 (1980), s. 530–553.
- Ska J. L.**, *Le Pentateuque: état de recherche*, „Biblica” 77 (1966), s. 245–265.
- Ska J. L.**, *Le passage de la mer. Étude de la construction, du style et de la symbolique d’Ex 14,1–31* (Analecta Biblica, 109), Rome 1986.
- Ska J. L.**, *Exode 19,3b–6 et l’identité de l’Israël postexilique*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 289–317.
- Ska J. L.**, *Introduzione alla lettura del Pentateuco*, Roma 1998.

- Smereka W.**, *Przymierze*, [w:] S. Grzybek (red.), *Vademecum biblijne*, t. 4, s. 45–48, Kraków 1991.
- Smith M. S.**, *The Pilgrimage Pattern in Exodus*, Sheffield 1997.
- Spadafora F.**, *Ezechiele* (La Sacra Bibbia), Torino 1960.
- Spreafico A.**, *Księga Wyjścia*, tłum. J. Dembska, red. nauk. T. M. Dąbek, Kraków 1998.
- Stanek T.**, *Narodziny Mojżesza (Wj 1–2): teologiczne przestanie w świetle struktury tekstu masoreckiego*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 16 (2004), s. 41–57.
- Stanek T.**, *Kto jest bogiem w Egipcie – analiza retoryczna Wj 6,2–9,35*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 19 (2005), s. 9–25.
- Strack H. L., Billerbeck P.**, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Exkurse zu Einzelnen Stellen des Neuen Testaments Abhandlungen zur Neutestamentlichen Theologie und Archäologie in zwei Teilen*, München 1956² I–IV (1–2).
- Strus A., Warzecha J., Frankowski J.** (red.), *Pieśni Izraela. Pieśń nad Pieśniami, Psalmy, Lamentacje* (seria: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, 7), Warszawa 1988.
- Strus A.**, *Śpiewajcie nam pieśni Syjonu... (Księga Psalmów)*, [w:] A. Strus, J. Warzecha, J. Frankowski (red.), *Pieśni Izraela. Pieśń nad Pieśniami, Psalmy, Lamentacje* (seria: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, 7), Warszawa, 1988 s. 11–111.
- Swetnam J.**, *Diathēkē in the Septuagint Account of Sinai: A Suggestion*, „Biblica” 47 (1966), s. 438–444.
- Synowiec J.**, *Mojżesz i jego religia*, Kraków 1996.
- Thiessen M.**, *The Form and Function of the Song of Moses (Deuteronomy 32:1–43)*, „Journal of Biblical Literature” 123/3 (2204), s. 401–424.
- Tomes R.**, *The Reception of Jeremiah in Rabbinic Literature and in the Targum*, [w:] A. H. W. Curtis, T. Römer (red.), *The Book of Jeremiah and its Reception*, Leuven 1997, s. 233–253.
- Tronina A.**, *Psalmy «eucharystyczne»: Todah*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41 (1988), s. 286–299.
- Van der Val A.**, *Themes from Exodus in Jeremiah 30–31*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 559–566.

- Vanhoye A.**, *La structure littéraire de l'épître aux Hébreux*, Paris 1976.
- Vanhoye A.**, *Structure and Message of the Epistle to the Hebrew* (Subsidia biblica, 12), tłum. J. Swetnam, Roma 1989.
- Vaux R. de**, *Histoire ancienne d'Israël. Des origines a l'installation en Canaan*, Paris 1971.
- Vaux R. de**, *Instytucje Starego Testamentu, t. I. Nomadyzm i jego pozostałości, instytucje rodzinne, instytucje cywilne*, tłum. T. Brzegowy, Poznań 2004.
- Vervenne M.**, *The Question of 'Deuteronomistic' Elements in Genesis to Numbers*, [w:] F. García Martínez – A. Hilhorst – J. T. A. G. M. van Ruiten – A. S. van der Woude (red.), *Studies in Deuteronomy in Honour of C. J. Labuschagne on the Occasion of His 65th Birthday* (SVT, 53), Leiden–New York–Köln 1994, s. 243–268.
- Vervenne M.**, *Introduction*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 3–18.
- Vervenne M.**, *Current Tendencies and Developments in the Study of the Book of Exodus*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 21–55.
- Wagenaar J.**, *Crossing the Sea of Reeds (Exod 13–14) and the Jordan (Josh 3–4). A Priestly Framework for the Wilderness Wandering*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 461–470.
- Warzecha J.**, *Analiza strukturalna w egzegezie psalmów*, „Studia Theologica Varsaviensia” 26 (1988), s. 54–66.
- Warzecha J.**, *Miłość potężna jak śmierć (Pieśń nad Pieśniami)*, [w:] A. Strus, J. Warzecha, J. Frankowski (red.), *Pieśni Izraela. Pieśń nad Pieśniami, Psalmi, Lamentacje* (seria: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, 7), Warszawa 1988, s. 153–175.
- Warzecha J.**, *Znaczenie i pochodzenie biblijnej formuły «postać słowo»*, Warszawa 1990.
- Warzecha J.**, *Funkcja formuły wystania w Wj 3,1–4,17. Przyczynek do odpowiedzi na pytanie – kim jest Mojżesz?*, „Collectanea Theologica” 63 (1993), nr 3, s. 84–88.

- Warzecha J.**, *Dawny Izrael od Abrahama do Salomona*, Warszawa 1995.
- Watts R. E.**, *The Legal Characterization of Moses in the Rhetoric of the Pentateuch*, „Journal of Biblical Literature” 117/3 (1998), s. 415–426.
- Watts R. E.**, *Echoes from the Past: Israel’s Ancient Traditions and the Destiny of the Nations in Isaiah 40–55*, „Journal for the Study of the Old Testament” 28 / 4 (2004), s. 481–508.
- Watts R. E.**, *‘ŌLĀH: The Rhetoric of Burnt Offerings*, „Vetus Testamentum” 56 (2006), s. 125–137.
- Weimar P.**, *Exodus 1,1–2,10. Als Eröffnungskomposition des Exodusbuches*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 179–208.
- Whybray R. N.**, *The Making of the Pentateuch. A Methodological Study*, Sheffield 1987.
- Whybray R. N.**, *Introduction to the Pentateuch*, Grand Rapids, Michigan 1995.
- Witaszek G.**, *Spółeczna myśl proroków*, Lublin 1998.
- Wojciechowski M.**, *O biblistyce w Polsce*, [w:] W. Chrostowski, H. Witczyk, T. Jelonek, E. Jezierska, J. Kozyra, H. Ordon, B. Poniży (red.), „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich” 4 (2007), s. 253–260.
- Wypych S.**, *«Będę wam Bogiem, wy będziecie moim ludem» (Jr 7,23). Studium egzegetyczno–teologiczne formuły w ekonomii Starego Przymierza*, [w:] W. Chrostowski (red.), *Duch i Oblubienica mówią: przyjdź. Księga pamiątkowa dla O. Prof. A. Jankowskiego w 85. rocznicę urodzin*, s. 451–469, Warszawa 2001.
- Wypych S.**, *Przymierze i jego odnowa. Studium z teologii biblijnej Starego Testamentu*, Kraków 2003.
- Wypych S.**, *Autor, źródła, kompozycja i struktura Księgi Jozuego*, [w:] R. Bogacz, W. Chrostowski (red.), *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 11), Warszawa 2007, s. 497–516.
- Zbroja B.**, *Biblijne «szemranie»*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 58 (2005), s. 29–42.

Zenger E., *Die Sinaitheophanie. Untersuchungen zum jahwistischen und elohistischen Geschichtswerk*, Würzburg 1971.

Zenger E., *Wie und wozu die Tora zum Sinai kam. Literarische und Theologische Beobachtungen zu Exodus 19–34*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 265–288.

Zerafa P., *Exodus*, [w:] R. C. Fuller (general editor), L. Johnston (Old Testament editor), C. Kearns (New), with a foreword by the Cardinal Archbishop of Westminster, *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*, London–Nashville–New York 1975, s. 206–227.

Zimmerli W., *Ezekiel 1. A Commentary on the Book of the Prophet Ezekiel*, Chapters 1–24, tłum. R. E. Clements, Philadelphia 1979.

Zimmerli W., Jeremias J., *The Servant of God* (Studies of Biblical Theology, 20), London 1965.

Zawadzki R., *Słowo Boże jako partner dialogu*, [w:] R. Bogacz, W. Chrostowski (red.), *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (seria: Ad Multos Annos, 11), Warszawa 2007, s. 517–524.

Zawiszewski E., *Pięcioksiąg i Księgi historyczne*, Pelplin 1996.

V. Programy komputerowe

Bushell M. S., Tan M. D., «*BibleWorks for Windows*» version 6.0. Program komputerowy do analizy Starego i Nowego Testamentu. Copyright © 2003 BibleWorks, LLC. Cytowany jako: *BibleWorks 6.0.* <http://www.bibleworks.com/>

VI. Leksykony i podręczniki w formie elektronicznej w BibleWorks 6.0.

Burton E. De Witt, *Moods and Tenses of New Testament Greek*, bez miejsca wydania, 1900 r.

BDB–GESENIUS *Hebrew–Aramaic and English Lexicon of the Old Testament. Complete and unabridged. By F. Brown, S. R. Driver, and C. Briggs (all D.D., D.Litt.), finished in 1906 and based upon several*

works of W. Gesenius (and editors), dated 1833, 1854, 1858, and 1895. (...). Significant Hebrew formatting modifications and improvements made by M. S. Bushell, 2001, to conform to lemma and inflected Hebrew forms and typeface.

Gesenius W., *The Hebrew Grammar*, Oxford 1910. (Gesenius' Hebrew Grammar As Edited And Enlarged By The Late E. Kautzsch Professor Of Theology In The University Of Halle. Second English Edition Revised In Accordance With The Twenty-Eighth German Edition (1909) By A. E. Cowley. With A Facsimile Of The Siloam Inscription By J. Euting, And A Table Of Alphabets By M. Lidzbarski Clarendon Press).

Harris R. L., Archer G. L., Waltke B. K., *The Theological Word-book of the Old Testament*, Chicago–Illinois, 1980.

Matthew H., *Commentary on the Bible*, Chester 1706–1721.

VII. Leksykony, konkordancje i słowniki biblijne, introdukcje biblijne

Aleksander D., Aleksander P. (red.); **Chrostowski W., Wojciechowski M.** (konsultacja nauk. wyd. polskiego), *Przewodnik po Biblii*⁸, tłum. T. Mieszkowski, Warszawa 2002 w tym:

- Motyer A., *Imiona Boga*, s. 157–158,
- Wenham G., *Przymierza i traktaty na Bliskim Wschodzie*, s. 198–199.

Botterweck G. J., Ringgren H., Fabry H.J. (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Stuttgart 1973–1987.

Brown F., Driver S. R., Briggs C. A., *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament with an Appendix Containing the Biblical Aramaic based on Lexicon of William Gesenius as translated by Edward Robinson*, Oxford 1966.

Brown R. E., Fitzmyer J. A., Murphy R. E. (red.), W. Chrostowski (red. nauk. wyd. polskiego), *Katolicki komentarz biblijny*, tłum. K. Bardski i inni, Warszawa 2001, w tym:

- Campbell A. F., Flanagan J. W., *Pierwsza i Druga Księga Samuela*, s. 242–263,

- Clifford R. J., *Księga Wyjścia*, s. 72–99.

Bryan T. A., *The New Compact Bible Dictionary*, Michigan 1967, w tym:

- Exodus, Book of, s. 165,
- *Feasts*, s. 173–174,
- *Moses*, s. 376–379,
- *Parallelism*, s. 434.

Buttrick G. A. i inni, *The Interpreter's Dictionary of the Bible. An Illustrated Encyclopedia: identifying and explaining all proper names and significant terms and subjects in the holy scriptures, including the apocrypha: with attention to archeological discoveries and researches into the life and faith of ancient times*, Nashville 1991, w tym:

- Wright G. E., *Exodus, Book of*, vol. 2 (E–J), s. 188–197,
- Clements R. E., *Exodus, Book of*, vol. 5 (Supplementary Volume), s. 310–312.

Brzegowy T., *Pięcioksiąg Mojżesza*, Tarnów 1995.

Dąbrowski E. (red.), *Podręczna encyklopedia biblijna*, Poznań – Warszawa – Lublin 1959.

Dalman G. H., *Aramäisch–Neuhebräisches Wörterbuch zu Targum, Talmud und Midrasch mit Lexikon der Abbrüviaturen von G. H. Händler*, Frankfurt A. M., 1901.

Danna C., *Enciclopedia illustrate della Bibbia*, tłum. V. Gambi, Roma 1983.

Even–Shoshan A., *A new concordance of the Bible. Thesaurus of the language of the Bible Hebrew and Aramaic roots, words, proper names, phrases and synonyms*, t. I (א–ס), t. II (ת–ז), Jerusalem 1988.

Freedman D. N. (red.), *The Anchor Bible Dictionary*, New York 1992.

Gesenius W., *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament in Verbindung mit H. Zimmern, W. Max Müller, O. Weber, bearbeitet von F. Buhl*, sechzehnte auflage, Leipzig 1915.

Haag H., *Bibel–Lexikon*, Einsiedeln 1968², w tym:

- Nelis J., Haag H., *Auszug (Israels aus Ägypten)*, t. 2., k. 142–154,
- Stroete G. te, *Exodus (Buch)*, t. 2., k. 455–463,
- Haag H., *Pascha*, t. 2, k. 1312–1316.

Jastrow M., *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, New York 1950. Volume I: א-ז; volume II: ח-ת.

Jelonek T., *Biblia księgą Kościoła*, część I–IV, Kraków 1983.

Jelonek T., *Biblijna historia zbawienia*³, Kraków 1995.

Koehler L. i inni, *Hebräisches und aramäisches Lexikon zum Alten Testament*, Leiden 1990.

Lampe G. W. H., *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961.

Lenhard T. (editor), **Rombs R. J.** (assistant), **Oden T. C.** (general editor), *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament III. Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy*, Downers Grove–Illinois 2001.

Léon–Dufour X. (red.), *Słownik teologii biblijnej*, wydanie 3., tłum. K. Romaniuk, Poznań 1990, w tym:

- Boismard M.–E., *Wyjście z Egiptu*, s. 1092–1094,
- Bonnard P.–É., *Pascha*, s. 646–651,
- Cambier J., Grelot P., *Kłamstwo*, s. 375–377.
- Roy L., *Wyzwolenie – wolność*, s. 1098–1103,
- Roy L., *Wyzwolenie – wolność. Nota uzupełniająca*, s. 1003–1104.

Lisowsky G., *Konkordanz zum hebräischen Alten Testament*, Stuttgart 1958.

Mandelkern S., *Veteris Testamenti Concordantiae hebraicae atque chaldaicae*, Lipsiae 1896.

McKenzie J. L., *Dictionary of the Bible*, London–Dublin 1965, w tym:

- *Exodus*, s. 255–257,
- *Exodus, Book of*, s. 257–258,
- *Ezekiel*, s. 258–262,
- *Passover*, s. 643–644,
- *Pentateuch*, s. 653–657,
- *Septuagint*, s. 786–788,

Metzger B. M., **Coogan M. D.** (red.); **Chrostowski W.** (konsultacja wyd. polskiego), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1996, w tym:

- Anderson B. W., *Przymierze*, s. 666–667,

- Barnes W.H., *Natchnienie i bezbłądność*, s. 549–551,
- Hayes J. H., *Pascha*, s. 583–584.

Farmer W. R. (red.); **McEvenue S.**, **Levoratti A. J.**, **Dungan D. L.** (współred.); Chrostowski W. (red. nauk. wyd. polskiego), Mieszkowski T., Pachciarek P. (współred.), *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego: komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, Warszawa 2000, w tym:

- Bonneau N., *Biblia a liturgia*, tłum. K. Boboli, s. 117–124,
- Campbell A., Brien M. O', *Pierwsza i Druga Księga Samuela*, tłum. T. Mieszkowski, s. 477–513,
- Craghan J. F., *Księga Wyjścia*, tłum. T. Mieszkowski, s. 311–358,
- Howard V., LeNoir P., *Żywe i skuteczne Słowo Boże. Wprowadzenie*, tłum. K. Boboli, s. 111–116,
- Jüngling H.–W., *Księga Pierwsza (Ps 1–41). Psalm 18*, tłum. B. Widła, s. 690–691,
- Levoratti A. J., *Interpretacja Pisma Świętego*, tłum. T. Mieszkowski, s. 10–34.

Grabner–Haider A. (red.), *Praktyczny słownik biblijny*, tłum. T. Mieszkowski, P. Pachciarek, Warszawa 1994, w tym:

- Pauritsch K., *Akt przymierza*, k. 23–24,
- Pauritsch K., *Arka Przymierza*, k. 62–63,
- Pauritsch K., *Przymierze*, k. 1089–1092.

Hasting J. (red.), **Selbie J. A.** (asystent), *A Dictionary of the Bible dealing with its Language, Literature, and Contents including the Biblical Theology. Extra Volume containing Articles, Indexes, and Maps*, New York 1927, w tym:

- Schechter S., *Talmud*, s. 57–66,
- Redpath H. A., *Concordances*, s. 531.

Hatch E., **Redpath H.A.**, *A Concordance to the Septuagint and the Other Greek Versions of the Old Testament (including the apocryphal books)*, Graz 1954 –przedruk z wydania: Oxford 1897.

Keener C. S.; **Bardski K.**, **Chrostowski W.** (red. nauk. wyd. polskiego), *Komentarz historyczno–kulturowy do Nowego Testamentu*, tłum. Z. Kościuk, Warszawa 2000.

Łach S. (red.), *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań – Warszawa 1973, w tym:

- Langkammer O. H., *Zagadnienia wstępne*, s. 12–58,
- Łach S., *Pięcioksiąg*, s. 59–250.

Pirot L., *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, t. 2 (CHYPRE–EXODE), Paris 1934, w tym:

Mallon A., *Exode*, k. 1333–1342.

Rad G. von, *Teologia Starego Testamentu*, tłum. B. Widła, Warszawa 1986.

Rienecker F., Maier G.; Chrostowski W. (red. nauk. wyd. polskiego), *Leksykon biblijny*, Warszawa 1994, w tym:

- *Księgi Mojżeszowe / Pięcioksiąg*: s. 412–416,
- *Pascha*: s. 590–593,
- *Przymierze*: s. 673–675.

Rolla A., Arduzzo F., Ghiberti G., Marocco G., *Enciclopedia della Bibbia*, t. I–VI, Torino 1969–1971 (jest to wydanie włoskie encyklopedii: Macho R. Díez, Bartina S., Gutierrez–Larraya J. A., *Enciclopedia de la Biblia*, Barcelona, 1963–1967), w tym:

- *Pasqua*, t. 5. (N–R), k. 536–538.

Rossano P., Ravasi G., Girlanda A. (red.), *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, Milano³ 1989, w tym:

- Ravasi G., *Esodo (Libro dell')*, s. 507–518,
- Fabris R., *La Pasqua*, s. 1114–1122.

Stachowiak L. (red.), *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań 1990, w tym:

- Langkammer O. H., *Ogólne wprowadzenie do współczesnej introdukcji do Starego Testamentu*, s. 8–50,
- Mędała S., *Wprowadzenie ogólne do Pięcioksięgu*, s. 53–82,
- Stachowiak L., *Ogólna charakterystyka proroków*, s. 237–270,
- Wypych S., *Księga Wyjścia*, s. 99–119,
- Wypych S., *Niektóre tematy teologiczne Pięcioksięgu*, s. 142–170,
- Wypych S., *Księga Kapłańska*, s. 121–123.

Szmidt W. H., *Wprowadzenie do Starego Testamentu*, tłum. P. Mathaeus, Bielsko–Biała 1997.

Walton J. H., Matthews V. H., Chavalas M. W.; Chrostowski W. (red. nauk. wyd. polskiego), *Komentarz historyczno–kulturowy do Biblii Hebrajskiej*, tłum. Z. Kościuk, Warszawa 2005.

Wypych S., *Pięcioksiąg* (seria: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, 1), Warszawa 1987.

VIII. Literatura pomocnicza

Arbel D., Questions about Eve’s Iniquity, Beauty, and Fall: The «Primal Figure» in Ezekiel 28:11–19 and **Genesis Rabbah** Traditions of Eve, „Journal of Biblical Literature” 124/4 (2005), s. 641–655.

Barrosse T., *Pascha i wieczerza paschalna*, „Concilium” 1–10 (1968), s. 554–560.

Bikerman E., «*Couper une alliance*», Archives d’histoire du droit oriental, 5 (1950–1951), s. 133–156.

Bouyer L., *Od liturgii żydowskiej do liturgii chrześcijańskiej*, [w:] *Eucharystia. Kolekcja Communio 1*, Poznań – Warszawa 1986.

Brzegowy T., *Pięcioksiąg Mojżesza*, Tarnów 1995.

Brzegowy T., *Pięcioksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1–11*, Tarnów 1997.

Brzegowy T., *Najnowsze teorie na temat powstania Pięcioksięgu – próba oceny*, Collectanea Theologica 72 (2002), s. 11–44.

Buber M., *Mojżesz*, tłum. R. Wojnakowski, Warszawa 1998.

Childs B. S., *Biblical Theology in Crisis*, Philadelphia 1970.

Childs B. S., *The New Testament as Canon. An Introduction*, London 1984.

Chmiel J., *Intencja autora jako zasada hermeneutyczna. Przyczynek do teologii natchnienia biblijnego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 32 (1979), s. 4–14.

Chmiel J., *Żydowskie korzenie liturgii*, „Ateneum Kapłańskie” 485 (1990), s. 51–62.

Chrostowski W., *Żydowskie tradycje interpretacyjne pomocą w zrozumieniu Biblii*, [w:] R. Rubinkiewicz (tłum. i red.), *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, Warszawa 1999, s. 131–146.

- Dietzfelbinger R.**, *Ex 17,8–16 in der frühchristlichen Exegese: Einige Anmerkungen*, [w:] M. Vervenne (red.), *Studies in the Book of Exodus. Redaction–reception–interpretation*, Leuven 1996, s. 603–607.
- Eliade M.**, *Sacrum – mit – historia*, Warszawa 1974.
- Esau K.**, *Divine Deception in the Exodus Event?*, „Direction” 35/1 (2006), s. 4–17.
- Fitzmyer J. A.**, *The Aramaic Suzerainty Treaty from Sefire in the Museum of Beirut*, „Catholic Biblical Quarterly” 20 (1958), s. 444–476.
- Galbiati E., Serafini F.; Ravasi G.** (przedmowa), *Historyczny atlas Biblii*, tłum. K. Stopa, Kielce 2006.
- Gardiner A. H.**, *Adoption Extraordinary*, „Journal of Egyptian Archaeology” 26 (1940), s. 23–29
- Gowan D. E.**, *Eschatology in the Old Testament*, Philadelphia 1986.
- Gray G. B.**, *Sacrifice in the Old Testament*, Oxford 1925.
- Grelot P.**, *Etudes sur le «Papyrus Pascal» d’Eléphantine*, „Vetus Testamentum”, 4 (1954), s. 349–384.
- Grzechowiak S.**, *Wprowadzenie do pisania prac magisterskich z nauk teologicznych*, Gniezno 1995.
- Hałas S.**, *Analiza retoryczna*, [w:] T. Jelonek (red.), *Z badań nad Biblią* (2), Kraków 1998, s. 25–38.
- Hałas S.**, *Komputerowy program Bible Works w warsztacie biblisty*, „Polonia Sacra” 2 / 46 (1998), s. 81–93.
- Hałas S.**, *Analiza struktury literackiej drogą do lepszego zrozumienia tekstu biblijnego*, [w:] R. Rubinkiewicz (tłum. i red.), *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, Warszawa 1999, s. 117–130.
- Hałas S.**, *Komputerowy program «BibleWorks» – użyteczne narzędzie do badań biblijnych!*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 55 (2002) nr 3, s. 239–246.
- Hałas S.**, *Elektroniczna Biblia z najważniejszymi tekstami porównawczymi: «BibleWorks 6.0»*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich” 2 (2005), s. 303–316.
- Harrington W. J.**, *Klucz do Biblii*, tłum. J. Marzęcki, Warszawa 1984.
- Hergesel T.**, *Kielich dziękczynienia*, „Quaestiones Selectae” 11 (2004) z. 18, s. 63–72.

- Jasnos R.**, *Teologia prawa w Deuteronomium*, Kraków 2001.
- Jankowski A.**, *Eucharystia nową Paschą*, [w:] W. Świerzawski (red.), *Msza Święta*, Kraków 1992, s. 11–24.
- Jankowski S.**, *Geografia biblijna*, Warszawa 2007.
- Jelonek T.**, *Jak czytać Pismo Święte?*, Kraków 1994.
- Jelonek T.**, *Pielgrzymowanie do Ziemi Świętej*, Kraków 1999.
- Jelonek T.**, *Znaczenie mistycznej tradycji żydowskiej dla chrześcijańskiego rozumienia Biblii na tle nauczania kościelnego*, „Polonia Sacra” 9 / 53 (2001), s. 143–166.
- Jelonek T.**, *Biblijna nauka o wolności i wyzwoleniu*, „Polonia Sacra” 8 / 52 (2001), s. 199–222.
- Jelonek T.**, *36 spotkań z Ziemią Świętą*, Kraków 2002.
- Jelonek T.**, *List do Hebrajczyków*, Kraków 2005.
- Jelonek T.**, *Wprowadzenie do lektury Biblii*, Kraków 2007.
- Jelonek T.**, *Chasydzi. Radośni mistycy żydowscy*, Kraków 2007.
- Jelonek T.**, *Biblia w kulturze świata*, Kraków 2007.
- Jezioro J.**, *Umowa*, [w:] U. Kalina–Prasznic (red.), *Encyklopedia prawa*², Warszawa 2000, s. 1070–1072.
- Kahn P.**, *Moses at the Waters of Meribah: A Case of Transference*, „Jewish Bible Quarterly” 35/2 (2007), s. 86–93.
- Kaiser W.**, *Toward Old Testament Ethics*, Grand Rapids 1983.
- Kijas Z. J.** (red.), *Czas i kalendarz*, Kraków 2001.
- Korošec V.**, *Hethitische Staatsverträge*, Leipzig 1931.
- Kozyra J.**, *Sobór Watykański II o Biblii*, [w:] T. Jelonek (red.), *Sto lat Kościelnego nauczania o Biblii. Materiały z Colloquium Biblicum*, Kraków 1993, s. 33–45.
- Kubski G.**, *Teoria komentarza biblijnego* (seria: Biblioteka pomocy naukowych, 16), Poznań 2000.
- Langkammer O. H.**, *Historia czasów Starego i Nowego Testamentu*, Warszawa 1995.
- Lohfink N.**, *Wolność i powtórzenie. Starotestamentalne rozumienie historii*, [w:] N. Lohfink, *Pieśń chwały. Chrześcijanin a Stary Testament*, tłum. J. Doktor, Warszawa 1982, s. 119–136.
- Łach S.**, *Natura manny biblijnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 16 (1963), s. 65–71.
- McCarthy D. J.**, *Der Gottesbund im Alten Testament*, Stuttgart 1966.

- Marks H.**, *Biblical Naming and Poetic Etymology*, „Journal of Biblical Literature” 114/1 (1995), s. 21–42.
- Matwiejuk K.**, *Celebracja przymierza Boga z ludźmi w świętach żydowskich*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001), z. 6, s. 161–182.
- Matwiejuk K.**, *Anamnetyczny charakter świąt starotestamentalnych*, „Liturgia Sacra” 8 (2002), nr 1, s. 23–29.
- Mielcarek K.**, *Ku nowej koncepcji natchnienia*, „Roczniki Teologiczne” 48 (2001) z. 1, s. 5–25.
- Millard A.**, *Skarby z czasów biblijnych*, tłum. J. Wójcik, Racibórz 1994.
- Napiórkowski St. C.**, *Jak uprawiać teologię*, Wrocław 1994.
- Parker S. B.**, *Divine Intercession in Judah?*, „Vetus Testamentum” 56 (2006), s. 76–91.
- Pawłowski Z.**, *Recenzja książki: B. S. Childs, Old Testament Theology in a Canonical Context, London 1985*, „Ateneum Kapłańskie” 471 (1987), s. 433–436.
- Popko M.**, *Mitologia hetyckiej Anatolii*, Warszawa 1987.
- Potocki S., Warzecha J., Brzegowy T., Ponیزی B.**, *Mądrość starotestamentowego Izraela: Przysłowia, Hiob, Kohelet, Syrach, Księga Mądrości* (seria: Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, 6), Warszawa 1999.
- Pritchard J. B.** (red.), *Ancient Near Eastern Text relating to the Old Testament, second edition, corrected and enlarged*, Princeton, New Jersey 1955, third printing 1966.
- Pritchard J. B.** (red.), *The Ancient Near East Supplementary Texts and Pictures Relating to the Old Testament. Consisting of Supplementary materials for The Ancient Near East in Pictures and Ancient Near Eastern Text*, Princeton, New Jersey 1968.
- Ratzinger J.**, *Ostatnia Wieczerza a Eucharystia Kościoła (forma i treść liturgii eucharystycznej)*, [w:] *Eucharystia. Kolekcja Communio 1*, Poznań 1986, s. 162–174.
- Rendtorff R.**, *The Problem of the Process of Transmission in the Pentateuch*, tłum. J. J. Scullion (Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series, 89), Sheffield 1990.

- Rubinkiewicz R.**, *Powstanie Pięcioksięgu w świetle najnowszych badań*, „Roczniki Teologiczne” 46 (1999) z. 1, s. 111–124.
- Rubinkiewicz R.**, *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*, [w:] R. Rubinkiewicz (tłum. i red.), *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, Warszawa 1999, s. 101–116.
- Santos B.**, *Ostatnia Wieczerza. Jej kontekst i wymiar wielkanocny*, [w:] *Eucharystia. Kolekcja Communio 1*, Poznań 1986, s. 140–150.
- Ska J. L.**, „*Our Fathers Have Told Us*”. *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (Subsidia Biblica, 13), Roma 1990.
- Smith M. S.**, *The Early History of God: Yahweh and Other Deities in Ancient Israel*, San Francisco 1990.
- Smith M. S.**, *The Origins of Biblical Monotheism. Israel’s Polytheistic Background and the Ugaritic Texts*, New York 2001.
- Synowiec J.**, *Gatunki literackie w Starym Testamencie*, Kraków 2003.
- Synowiec J.**, *Izrael opowiada swoje dzieje. Wprowadzenie do ksiąg: Powtórzonego Prawa, Jozuego, Sędziów, Samuela, i Królewskich*, Kraków 1996.
- Szymik S.**, *Sensy biblijne, podział, charakterystyka, kontrowersje*, „Roczniki Teologiczne” 47 (2000) z. 1, s. 5–25.
- Szymik S.**, *Podejście kanoniczne w interpretacji Pisma Świętego*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002) z. 1, s. 15–31.
- Tomal M.** (oprac.), *Jak modlą się Żydzi. Antologia modlitw*, Warszawa 2000.
- Warzecha J.**, *Nowe spojrzenie na Psalmy. Wokół książki L. Alonso-Schökela: Treinta Salmos*, Madrid 1981, „Studia Theologica Varsaviensia” 22 (1984) nr 1, s. 197–201.
- Warzecha J.**, *Początki Izraela*, „Studia Theologica Varsaviensia” 32 (1994) nr 1, s. 153–168.
- Warzecha J.**, *Historia u Izraelitów*, „Collectanea Theologica”, 64 (1994) nr 3, s. 39–45.
- Warzecha J.**, *Recenzja książki: Jeffrey Satinover, Kod Biblii. Ukryta prawda, tł. D. Konieczka, Bydgoszcz 1999*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 52 (1999), s. 370–373.

Warzecha J., *Recenzja książki: Otto Kaiser, Studien zur Literaturgeschichte des Alten Testaments, Würzburg 2000*, „Studia Theologica Varsaviensia” 40 (2002) nr 1, s. 203–206.

Warzecha J., *Historia dawnego Izraela*, Warszawa 2005.

Winnett F. V., *The Mosaic Tradition*, Toronto 1949.

Witaszek G., *Życie religijne w Biblii*, Lublin 1999.

Witczyk H., *Śmierć i Zmartwychwstanie Jezusa jako ofiara nowej Paschy*, „Liturgia Sacra” 8 (2002), nr 2, s. 213–224.

Włodek T., *Samarytanie. Sprawowanie święta Paschy*, „W Drodze”, 1966, nr 4, s. 81–85.

Wodecki B., *Morze w Piśmie Świętym*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 58 (2005) nr 2, s. 97–118.

Yudkowsky R., *Chaos or Chiasm? The Structure of Abraham’s Life*, „Jewish Bible Quarterly” 35/2 (2007), s. 109–114.

IX. Inne leksykony, słowniki

Bellinger G. J., *Leksykon religii świata*, tłum. T. Kachlak, T. Pszczołkowski, Warszawa 1999.

Ciałowicz K. M., Ostrowski J. A. (oprac. nauk.), *Encyklopedia historyczna świata. Tom II: Starożytność*, część 1, Kraków 2000, w tym:

- Śliwa J., *Izrael*, s. 72–78,
- Śliwa J., *Palestyna i Syria*, s. 60–78,
- Śliwa J., *Państwo hetyckie*, s. 47–54.

Gadacz T., Milewski B. (red.), *Encyklopedia religii PWN*, t. 1, Warszawa 2001, w tym:

• Rubinkiewicz R., *Archeologia biblijna*, s. 312–314,
t. 4, Warszawa 2002, w tym:

- Chmiel J., *Hermeneutyka biblijna*, s. 377–378,
- bez autora, *hetycka religia*, s. 389–390,

t. 8, Warszawa 2003, w tym:

- bez autora, *przymierze*, s. 293–294,
- Paprocki H., *Pascha*, s. 9–10.

König F., Waldenfels H. (red.), *Leksykon religii*, Warszawa 1997, w tym:

- Borengässer N. M., *Epifania*, tłum. Z. Wesołowski, s. 108–109,
- Hassfeld F.–L., Rent E., *Przymierze*, tłum. B. Wodecki, s. 366–369,
- Höver G., *Przysięga*, tłum. W. Wesoły, s. 372,
- Parnsel P., *Misteria*, tłum. J. Dziuba, s. 261–263,
- Richter K., *Kult/cześć oddawana Bogu. VII. W środowisku biblijnym*, tłum. B. Wodecki, s. 202–203,
- Schaeffler R., *Przypomnienie/anamneza*, tłum. P. Pachciarek, s. 369–372.

Lenoir F., Tardan–Masquelier Y. (red.), *Encyklopedia religii świata*, t. 1: *Historia*, Warszawa 2002, w tym:

- Lebrun R., *Religie Hetytów i Azji Mniejszej*, tłum. J. D. Artymowski s. 75–84.

X. Słowniki i pomoce językowe

Abramowiczówna Z. (red.), *Słownik grecko–polski*, t. I–IV, Warszawa 1960–1965.

Auerbach M., Golias M., *Gramatyka grecka*, Warszawa 1962.

Bardski K., *‘Η κοινή διάλεκτος. Podręcznik do nauki języka greckiego Nowego Testamentu*, Warszawa 1999

Briks P., *Podręczny słownik hebrajsko–polski i aramejsko–polski Starego Testamentu*, wydanie trzecie, Warszawa 2000.

Cohn M. M., *Nouveau dictionnaire hebreu–français*, Paris, Tel Aviv 1977.

Clines D. J. A. (red.), *The Dictionary of Classical Hebrew (volume I–V: א–ך)*, Sheffield 1995–2001.

Deiana G., Spreafico A. (oprac. wersji oryginalnej), S. Bazyliński (oprac. wersji polskiej), *Wprowadzenie do hebrajszczyzny biblijnej*, Warszawa 2001.

Kumaniecki K., *Słownik łacińsko–polski*, Warszawa 1964.

Marione N., *Słownik fleksyjnych form czasowników greckich. Edycja polska pod redakcją K. Bielawskiego*, Bydgoszcz 2001.

- Paciorek A.**, *Elementy składniowe biblijnego języka greckiego*, Kielce 2001.
- Polok B.**, *Język grecki. Gramatyka*, Opole 1996.
- Polok B.**, *Język hebrajski. Gramatyka*, Opole 1996.
- Popowski R.**, *Wielki słownik grecko–polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997.
- Reczek S.**, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1968.
- Rosłon J. W. L.**, *Gramatyka języka greckiego*, Warszawa 1990.
- Tschirschnitz A., Wojciechowska K.**, *Gramatyka języka hebrajskiego w zarysie*, Warszawa 1996.
- Wielewski M.**, *Krótką gramatyka języka łacińskiego*, Warszawa 1959.
- Zorell F.**, *Lexicon Hebraicum et Aramaicum Veteris Testamenti*, Roma 1968.